

Putverstopping door sulfaatreductie

Een goed ontwerp van monobronnen

Wil van den Heuvel
Installect Advies

De lessen die we geleerd hebben in 35 jaar bodemenergie in Nederland.

Belangrijkste lessen voor een goed ontwerp en langdurig gebruik van monobronnen voor bodemenergiesystemen

Deskundige check van de bodem door o.a.:

- beoordeling van bodemopbouw
- indeling watervoerende pakketten
- doorlatendheid aquifers
- weerstand scheidende en slecht doorlatende lagen

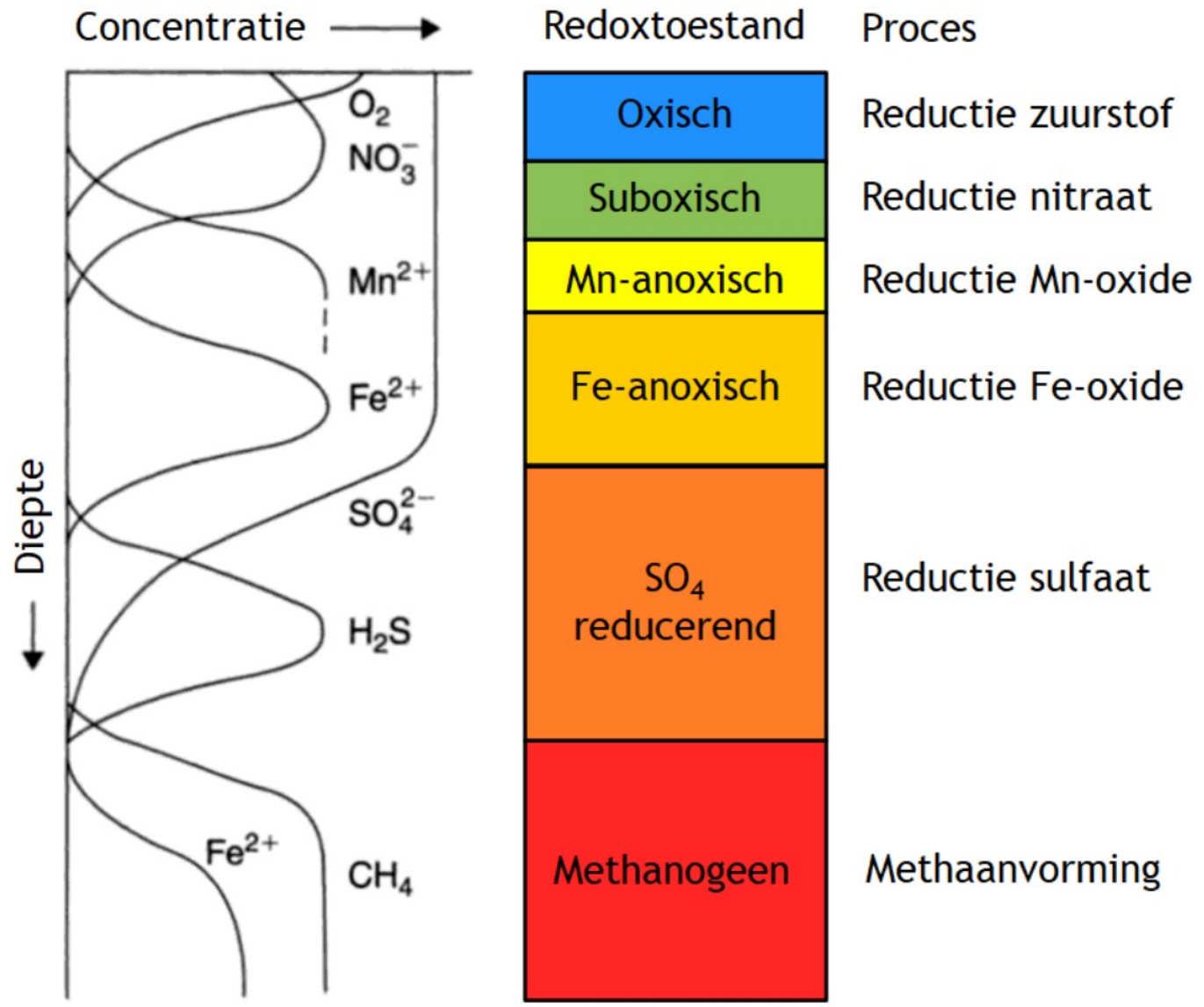
Belangrijkste lessen voor een goed ontwerp en langdurig gebruik van bronnen voor bodemenergiesystemen

Minstens zo belangrijk: deskundige check van de waterkwaliteit:

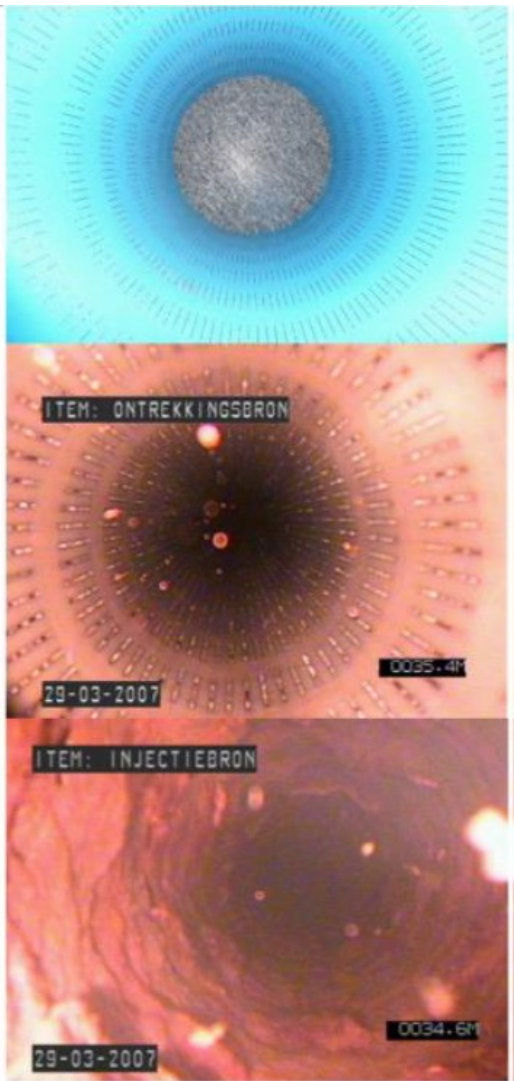
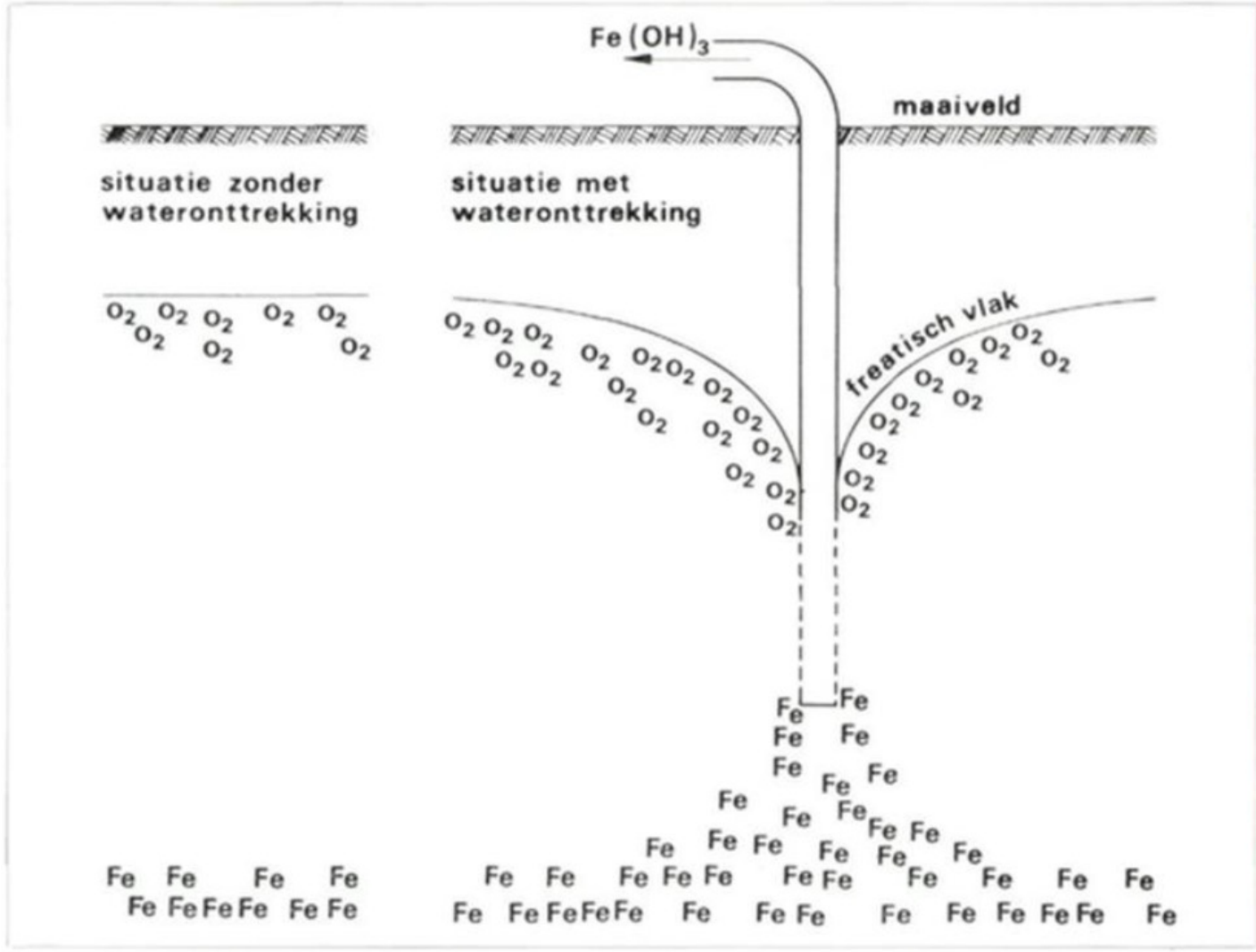
- redox
- zoet – brak – zout
- verontreinigingen
- overige opgeloste stoffen in grondwater

Redoxreacties : wat zijn dat en wat betekent het voor bronnen van bodemenergiesystemen?

- Redoxprocessen hebben een grote invloed op de grondwaterkwaliteit.
- Water komt in aanraking met reducerende stoffen oxidatoren worden verbruikt.
- Er is sprake van een volgorde van verbruik oxidatoren.
- Zuurstof, de sterkste oxidator, wordt als allereerste verbruikt.

Schematische weergave van de ontwikkeling van de watersamenstelling naarmate het grondwater steeds verder gereduceerd raakt (bron grafiek links: Appelo en Postma, 1993; indeling redoxstoestanden gebaseerd op Griffioen et al., 1997).

In omgeving van Amsterdam:

- sterk gereduceerd (methanogeen) grondwater op geringe dieptes
- diepere grondwater minder sterk gereduceerd is (sulfaat-reducerend).

En....

In het noordwesten van Nederland:

- het ondiepe grondwater is zoet
- diepere grondwater is hier zout

Hoge concentraties organisch koolstof (veen)geven een gunstig klimaat voor biologische afbraak van sulfaat

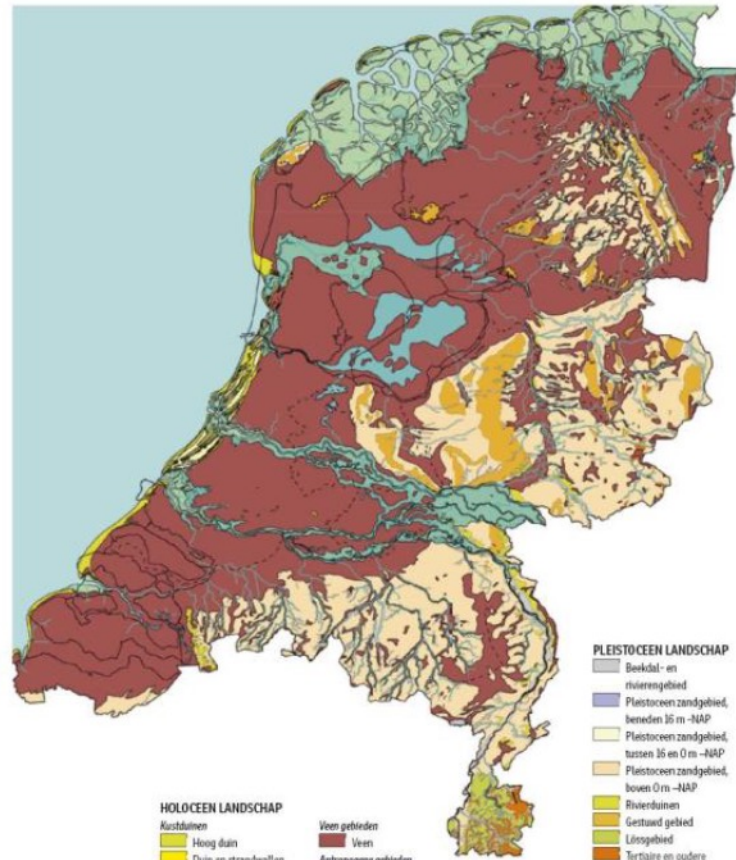

Sulfaatreductie door bacteriën verloopt zeer traag.

Door menging versneld → vorming van verstoppend materiaal.

Bronnen langer in gebruik → aantal bacteriën kan exponentieel toenemen
leidt uiteindelijk tot verstopping

De combinatie van gevormde biomassa en ijzersulfiden kan op termijn (5 tot 15 jaar) tot putverstoppingsproblemen leiden.

HOLOCEEN LANDSCHAP

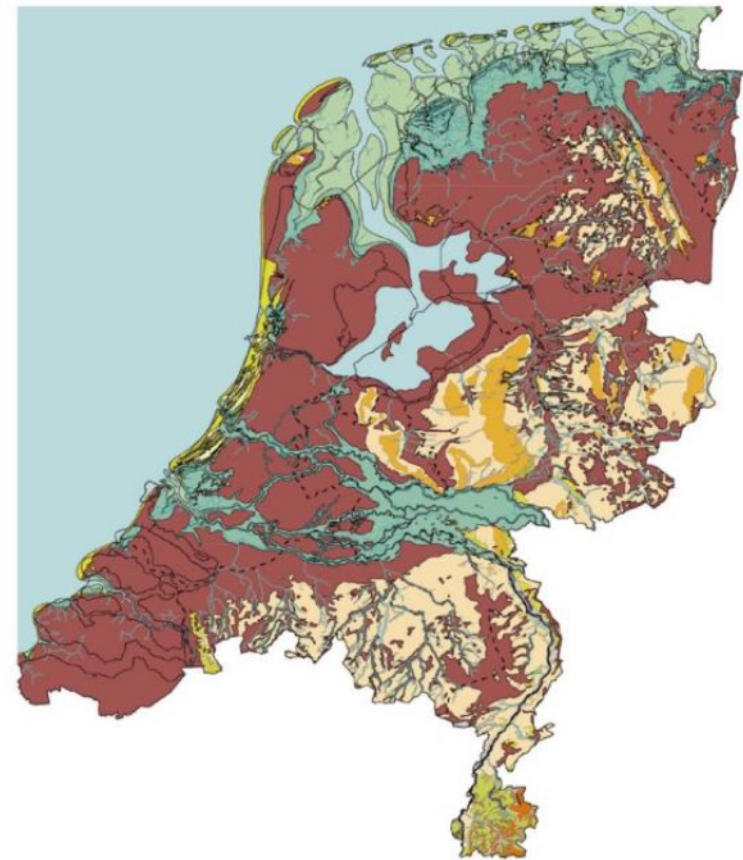
Kustduinen	Veen gebieden
Hoog duin	Veen
Duin en strandwallen	Antropogene gebieden
Laag duin	Ingedijkt
Landduinen	overstromingsgebied
Stuifzand gebied	Droogmakerijen
Overstromde gebieden	Stedelijk gebied
Wadden en slikken	Permanente onderwater
Riviervlakten en kwelders	Binnenwater
Kwelderwallen	Buitenwater

PLEISTOCEN LANDSCHAP

Beekdal- en rivierengebied
Pleistocene zandgebied, beneden 15 m -NAP
Pleistocene zandgebied, tussen 15 en 0 m -NAP
Pleistocene zandgebied, boven 0 m -NAP
Rivierduinen
Gestuwd gebied
Lössgebied
Tertiaire en oudere afzettingen

SYMBOLEN

—	Outline Nederland
- - -	Provinciegrens
—	Waterlopen
●	Steden

LANDSCAP VAN HET NEDERLANDSE KUSTGEBIED 1500 v. CHR.

LANDSCAP VAN HET NEDERLANDSE KUSTGEBIED 100 n. CHR.

Situatie Amsterdam e.o.

Bronfilters bij voorkeur plaatsen in sulfaatrijk, zoute water

Grens globaal tussen 60 à 70 m-mv en 100 à 120 m-mv.

Factoren voor verloop van redox reacties:

- Waterkwaliteit en concentraties van aanwezig stoffen
- Mate van vermenging van de verschillende stoffen
- Tijd
- Waterbalans

Indicaties van het ontstaan van problemen veroorzaakt door sulfaatreductie

- Specifieke debieten nemen na een aantal jaren af
- Er vindt een afname plaats van ijzerconcentratie in grondwater
- Sulfaatconcentratie neemt af
- Verhouding sulfaat (SO_4) en chloride neemt af (onregelmatiger)

Hoe kunnen problemen door sulfaatverstopping worden voorkomen?

- Voer een goed onderzoek uit naar de waterkwaliteit op locatie
- Stel bronfilters voldoende diep af onder de grens van sulfaatreductie
- Stel niet onnodig lange filterlengtes af of veel afstand tussen filters
- Geef in werkplan voor uitvoering duidelijk aan dat er een risico aanwezig is op sulfaatreductie
- Plaats (indien mogelijk) tijdens uitvoering peilfilters op verschillende dieptes rond de redoxgrens van sulfaatreductie en neem watermonsters

Hoe kunnen problemen door sulfaatverstopping worden voorkomen?

- Voer een referentiemeting uit door bemonstering van grondwater uit alle peilbuizen vóór de ingebruikname van de bron
- Analyseer watermonsters op ijzer, sulfaat, chloride en DOC (opgeloste organische koolstof)
- Meet tijdens gebruiksfase regelmatig de grondwaterkwaliteit en vergelijk de gemeten parameters
- Probeer zoveel mogelijk waterbalans te houden in de bronnen: nieuw water = nieuwe voedingsstoffen

Hoe kunnen problemen door sulfaatverstopping worden voorkomen?

- Monitoring van waterbalans en specifieke debieten
- Onderneem tijdig maatregelen t.a.v. balans

Hoe kunnen problemen door sulfaatverstopping worden opgelost?

- Moeilijk
- Hoe eerder signalering hoe beter
- Mechanische en chemische reinigungsacties hebben tijdelijk effect
- Indien mogelijk de oorzaak van de verstopping zoveel mogelijk wegnemen: sturen op waterbalans (bij doubletten en monobronnen)
- Bij monobronnen meer water van diep naar ondiep verpompen

Let op: vergunningswijziging kan nodig zijn bij aanpassing balans en waterhoeveelheden

Afsluiter (en belangrijkste les)

- Blijf bemonsteren
- Meten is weten
- Weten is kennis en kennis leidt tot betere ontwerpen
- Deel kennis

Einde presentatie

Wil van den Heuvel
Installect Advies